

Nyáry Szabó László

A reszketegesség, avagy a Pápai Páriz-kór – angolkodón csak „Parkinson-kór” –, azaz a „parkinsonos plágium”...

<https://doi.org/10.61333/mony.v23i1.12599>

Palkovits Miklós akadémikusunknak köszönhetem e magyar világunkra reszketegen nyitott új ablakot, Pápai Páriz Ferenc reszketeges kis öreg ablakát, no meg a rajta beömlő, ragyogóan tiszta fényt... Köszönöm!

Bárki elvégezheti ma az orvostudományi egyetemet (az orvosi szakot) anélkül, hogy épp csak hallana is (nemhogy felelne vagy vallana) Pápai Páriz Ferencről, ha nem veszi fel a magyar orvosi nyelvet oktató tantárgyat. Magam az orvostörténetbe is beleástam volt magamat, és Pápai Páriz Ferencről ugyan igen, de a **reszketegességről** még nem is hallottam Palkovits Miklós idézete előtt, az eredeti Pápai Páriz-könyv gondolatébresztő oldalának bemutatásáig.

Palkovics Miklós tanár úrral az agyalapi ütérkör hozott össze bennünket a *Szerzői nevek béklyójában* írásomban, no meg az ő értő ítézetében.

A VÉNEK RESZKETŐ KÓRSÁGA

Régóta foglalkoztatott a gondolat, hogy minek egy ilyen egyszerűen leírható kórnak egy ilyen erőltetett, ráadásul múlhatatlanul-méltatlanul idegen szerzői név? Magam alkotam is rá régen (saját hatáskörömben) többféle egyszerű nevet, a hétköznapibb hangzású **reszketőkór** vagy **reszketikór**, meg **remegőkór** alapalakokon túl bátrabb, tömörebb neveket is, mint **reszkikór**, **reszkekór** (szögediesen **röszkekór**) vagy **remmekór** (még szögediesebben mög **römmekór**), de szójátszóbb (**vén**)**remmükór**, (**vén**)**remmikór** alakokban is. (Bár a „röszket(tet)ős” Szögedön egy – azóta végre kihalt – helyi táncfajta neve is volt. No mög Szögedön a ma gúnyhatár-átkelőként reszkető **Reszke** is illón-özögetőn biz’ **Röszke**.)

A „Pápai Páriz-kór”, azaz a Pápai Páriz Ferenc által már régen, három évszázada leírt és emlegetett **reszketegesség** csak az agyérkör vitájában (2019-ben) merült föl képzetemben.

Hiszen Pápai Páriz Ferenc írta le a világon legelőször tudományos tisztasággal e kórságot. Ha már tudós nevet adunk neki, vajon kiről is nevezhetnénk el hát? Ha már keresztapa kell, az biz régen megvagyon. Magyar keresztapa! Annyi bizonyos: a „Parkinson-kór” angломániájával mindenkorra szakítanunk kell!

Előljáróban idézem hát méltán kedvelt akadémikusunkat:

„[...] miért plagizáló impostor? [...] Parkinson, Alzheimer, Harvey, Sylvius, Broca, Vesalius, Gasser és sokan más híresek [...] Egyikük sem volt saját maga névadója, mások tették azzá. Egyikük sem írta (vagy rajzolta) le elsőként, amit elneveztek róluk. Egyikükre sem merném mondani, hogy plagizáló vagy akár tolvaj. Persze, más kérdés, hogy tudott-e a nevet viselő tudós mások korábbi munkáiról. Ha igen, illett volna azokat említeni.

James Parkinson 1817-ben írta le a későbbiekben róla elnevezett kór tüneteit. Pontosan, szépen, mind a négyet. Szinte nyom nélkül elfelejtették. 1912-ben, közel 100 évvel később Rowntree ásta elő Parkinson közleményét, ismertette és attól kezdve a betegség neve Parkinson-kór. (Olyannyira elfeledett volt [ti. Parkinson], hogy először Rowntree maga is tévesen »Patterson«-nak nevezte.)

Miért felejtették el? Több válasz is gyakori: »megelőzte korát«, »ismeretlen volt, korábban nem közölt« stb. Talán volt még valami más is: a betegség elnevezéséül olyan kifejezést használt, amelyet az akkori angolok sem tudtak hová tenni: »shaking palsy« (rángató szélütés). Honnan vette Parkinson? Shakespeare-től (VI. Henrik, 1590). Azóta ismerik, a kórt is, Parkinsont is. Pápai Páriz nevét viszont itthon is kevesen, külföldön pedig szinte sehol sem ismerték. Pedig Parkinson előtt több mint 100 évvel, 1690-ben Pápai Páriz Ferenc az akkori izes magyar nyelven Pax Corporis könyvében leírta a Parkinson-kór mind a négy ismérvét.

Sőt, olyat is leírt, hogy ez a kór a »Főnek nyavalyája«, az agyvelőből származik. Ki ismerte ezt a gyönyörű munkát, ki ismeri ma? Szerencsére több mint 300 év elmúltával Bereczki Dániel professzor megismertette itthon is, külföldön is – egy kizárólag a Parkinson-kórral foglalkozó nemzetközi folyóiratban.

Nem hinném, hogy Parkinson plagizált, viszont sajnálhatjuk, hogy Pápai Páriz csak magyarul írt, holott jól tudott idegen nyelveket. Sajnáljuk, de legyünk nagyon büszkék rá!”

Contents lists available at ScienceDirect

Parkinsonism and Related Disorders

journal homepage: www.elsevier.com/locate/parkreldis

Short communication

The description of all four cardinal signs of Parkinson's disease in a Hungarian medical text published in 1690[☆]

Dániel Bereczki^{*}

Department of Neurology, Semmelweis University, Balassa u. 6., H-1083 Budapest, Hungary

I I L R E S Z.
A Reszketegségről és a kéz, láb, nyelv, s egyéb tag el-Eséséről.
Fizikai. A Z Reszketegség vagy on vagy edgy táb-
ben, ugymint vagy Föben, vagy Kezben,
vagy pedig többekben edgyber s' mind. Ennek oka,

Az Orvoslás Mestersegéről
el-rckédnek valamely tagtól à Spiritusok, annak à tag-
nak nem csak reszketése, hanem ugyan el-esése is fö-
kott következni, ugy hogy azt le fel, sem alá ne moz-
dithassa ember.

Külömbözei. A' tagnak el-esése kétképpen szokott
lenni. 1. Midőn à tag nem mozog ugyan, de érez.
2. Midőn sem nem mozog, sem nem érez. Mert az

hasznos à gőz feredőis. Edgy summában: Akar
melly tagja esék-el, ha járhat, járjon à mint járhat
és ingássa testét, ha nem járhat, hordoztassa és me-

Ha valamely tag reszketése öreg korban esik, töb-
bire holtig ugy marad, és vagy Gutta-űrésnek, vagy
leg-aláb valamely tag el-esésének elől-járó pöltája.

Ez nyavalya à Főnek nyavalyái közzé számláltatik,
mivelgyakrabban à Főből le-űvívárkozó nedvelségektől
vázzen eredetet, mellyek az agyvelőből alá származó
apró inakat vagy nervusokat el-űvívártyák s' erőlenítik.

Ezen a talmi büszkeségen én messze túllépnék. Túl is lépek: e kórnevadást rendezni kell! Annyi mindent meg lehet változtatni manapság. Még az indiai Covid is „delta variáns”-sá vedlett, nehogy nemzeti érzületet sértsen... Hát miért ne lehetne az elsőbbség kérdésének tisztázásával ezt a kórnevet is végre a helyére tenni?

Pápai Páriz Ferenc – bár latin címen, de szép tiszta magyar nyelven – 1690-ben Kolozsvárott kiadott *Pax Corporis*, azaz *A Test Békéje* című könyvében tudományosan is leírta a **resz-**

ketegességet. Vitát sem érdemel e kór magyar neve. A világ pedig csakis az első tudományos és hiteles leírójáról nevezheti (el) **Pápai (Páriz)-kór** alakban.

Bereczki Dániel professzor úr (észre)térítői munkájának örökén pedig most indítványozom a **reszketegességgel** foglalkozó lap címének megváltoztatását is illően, a Pápai Páriz-kór nyomán: *Pápai-Párizism and Related Disorders*. Ha pedig hosszallják, hát legyen *Pápaism and Related Disorders!*

De ki is volt ez a mi nagy orvostudorunk?

Pápai Páriz Ferenc, az orvoslás és a bölcsélet doktora Désen született, Erdélyben, 1649. május 10-én és Nagyenyeden hunyt el 1716. szeptember 10-én.

Pápai Páriz Ferenc öregatyja, **Páriz Ferenc** polgár és kereskedő volt Pápán, innét vette a család a **Páriz-Pápai** nevet. A reszketegesség (kereszt)atyja Pápai Páriz Imre református lelkész író és Kávási Krisztina fiaként született. Tanulmányait a dési református iskolában kezdte, Fogarasi Mátyás keze alatt. Édesapjával, aki II. Rákóczi György erdélyi fejedelem első udvari lelkésze lett, Gyulafehérvárra költözött, tanulmányait ott folytatta. 14 éves korában édesanyja, 18 éves korában pedig édesapja is meghalt, így a családot rokonok és jó barátok vették gondviselésükbe. Őt Marosvásárhelyre – a székely fővárosba – adták iskolába. A gimnáziumi osztályok elvégzése után pedig Nagyenyedre, a Bethlen-kollégiumba írták, ahol olyan tanárok tanították, mint Csernátóni Pál, Nadányi János, Csengery István és Enyedi Sámuel.

Ezután jó tanulmányi eredményeinek érdeméért külföldi egyetemekre küldték; 1672. március 11-én indult útjára, május 1-jén érkezett meg Boroszlóba – németül Breslau, szilé(z) (német)ül Brassel, ma lengyelül meg Wrocław –, a „szilé(z) Levence”-be, azaz a „szilé(z) Velencé-be (Sz.). Később Lipcsében orvosi tudományokat tanult, majd eljutott Odera-Frankfurtba és Marburgba is. Heidelbergben a philosophia doktorává avatták, de a heidelbergi akadémia által felkínált tanári állást nem fogadta el. Bázelen tanult tovább két évig.

Johann Caspar Bauhin dékántól 1674. október 20-án orvosdoktori címet kapott, valamint a bázeli orvosi kar ülnöke lett. Barátságot kötött többek között Johann Konrad Peyrerrel (1653–1712), a Peyer-pettyek (Sz.) fölfedezőjével. (Ilyen tudományos töménység mellett érthetően nem véletlenül a bázeli volt az első Anatómiai Nomenklatúra, avagy a BNA otthona is...)

Peyer, Johann Konrad (1653–1712) bázeli bonctanász 1677-ben adta ki *Exercitatio anatomico-medica de glandulis intestinorum earumque usu et affectionibus* című művét, amelyben leírja a később róla elnevezett vékonybéli nyirokképleteket. **Peyer-plaque-ok** (1673): **Peyer-pacák: Peyer-pettyek: Peyer-pöttyek: Peyer-(bél)mezők:** folliculi lymphatici aggregati: magyarul (bél)nyirakmezők, bélkezdmezők, (bél)nyirakmezők, (bél)nyirakrétek, bélmandolák; bélmandolincák, Bugát modorában meg bélmandol(inc)ák; kórtani nézetben meg hagymáz-, illetve hadmáznyirakmezők, hadmáznyirakrétek, hagymáz-nyiroktüszők: a kezdenyiroksejtek (T-lymphocyták) által alkotott mezők, csoportos nyiroktüszők a csipőbelek (ileum) végső szakaszának falában a nyálkahártya alatt. Hasi hadmázban (typhus abdominalis) elhalnak, lelökődnek, és kifehéledésükkel a béllikadás és vérzés veszélye az életet is fenyegetheti...

Pápai Páriz Ferenc 1675-ben tért vissza Magyarországra, ahol Kolozsvár és Debrecen is szívesen alkalmazta volna orvosként, de ő visszautasította ezen ajánlatokat, csakúgy mint Nagyenyedét is. Legnagyobb vármegyénk, Bihar vármegye orvosa lett. Csaknem fél évszázados tudományos munkássága során könyvei sorra jelentek meg.

Csak ízelítőül:

- *Pax Animae, Az az, A' lélek bekessegeröl, es az elme gyönyörüsegeröl való Tracta* (Kolozsvárott, 1680);
- *Pax Corporis, Az az: Az emberi Testnek belső Nyavalyáinak Okairól, Fészkeiről s' azoknak Orvoslásának módgyáról való Tracta* (Kolozsvárott, 1690);
- *Pax Sepulcri, Az az: Idvesség és igen szükséges elmélkedés arról, miképen kellessék embernek mind keresztyénül élni, mind pedig idvességesen meghalni* (1698);
- *Életnek könyve* (1702);
- *Dictionarium Latino-Hungaricum* (1708).

A *Pax Corporis*, avagy *A Test Békéje* (Sz.) című könyvében írta le Pápai Páriz a „**reszketegesség**”-et meg mind a négy ismérvét.

Az azóta eltelt 330 esztendőben sok minden tisztázódott, de a **reszketegesség** eredetét még mindig homály övezi. A **reszketegesség** leginkább mint tünetkör említették. A valódi **reszketegesség** örökletes eredete is bizonyítható, bár furán, többféleképpen is öröklődik. Van, hogy **eszenyészettel** (Sz.) – latinkodón dementiával – társul. Ezt előfordulásáról **Guam-kór** (Sz.) néven emlegethetjük. Akad érzelmes meg **agyvelőgyulladásos**, sőt **mérgezőes** eredetű vagy éppen **püfölményes reszketegesség** is. Az ütleg-ittas (angolkodón: punch-drunk-state) **reszketegesség** természetesen némi eszenyészettel is jár.

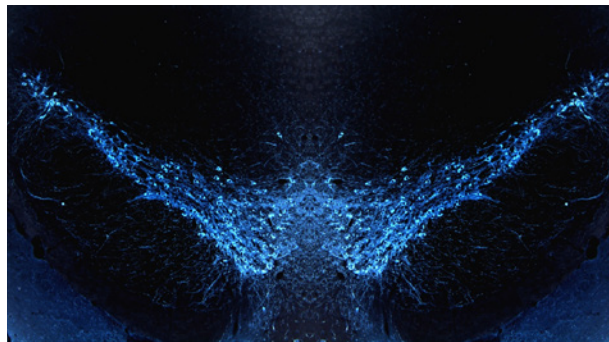
De hol is az a „fekete ló”, az a(z ismeretlen) terület, ahol a **reszketegesség** terem?

Ez a „feketeállomány”, tudományos konyhalatinal **substantia nigra**, fölfedezőiről szerzői neveskedőn **Vicq d'Azyr**- vagy **Soemmering-állomány** az agyalapi magvak közé tartozik.

Félix Vicq d'Azyr (1748–1794) orvos és bonctanász Párizban, akinek különösen az agyra vonatkozó kutatásai figyelemre méltóak. Marie-Antoinette orvosaként a francia forradalom tombolásának esett áldozatul.

Samuel Thomas von Soemmering (1755–1830) orvos báró, apjának kilencedik gyermeke. Göttingenben (Wrisbergtől és Blumenbachtól), majd Hollandiában (Campertől), Angliában (John Huntertől), Skótföldön (Monrotól) tanult. Kasselben és Mainzban bonctanász, majd Frankfurt am Mainban ideggyógyász. Bonctani tanulmányait maga ábrálta. Egyebek között a „hypophysis” fogalmat is ő alkotta 1778-ban. Soemmering készítette az első távirógépet is Bajorországban.

A substantia nigra fekete színe (neuro)melanint tartalmazó dopaminerg idegsejtjeinek tulajdonítható. Az agytörzs al(ap)ján a gerincvelővel határosan dopaminerg pályákon át érintkezik a környező agyállományokkal. Jelentős szerepe van a mozgás szabályozásában, valamint a függőség(ek) kialakulásában. (Érdekes „függőséges” köreset Michel J. Fox 30 évesen kezdődő reszketegessége, amely vélhetően mérgezőes eredetű, szennyezett kábítószer, talán kokain fogyasztása nyomán alakulhatott ki.)

A „feketemag”, avagy substantia nigra (Anna Kolach képe)

E kép alapján persze a reszketegesen sántikáló nevezék-tanunkat is érdemes újragondolni! Ez a „feketemag” inkább az agy sötét pillangója, a „fekete pille”, az agy „éj(i) pill(éj)e” lehet...

A **reszketegesség** („Parkinson-kór”) oka a **feketemagban** (substantia nigrában) eredő és a **cirmosmagba** (corpus striatum) meg a **fogaras magba** (nucleus dentatus) vetülő (projiciálódó) idegsejtek (neuronok) pusztulása, amely alaptervevéget és folyamatos (fedő)remegést okoz.

A „feketemag” fekete sejtjeinek tönkremenetele és a helyüket kitöltő **idegheg** (rostos glia) szaporodása felelős a

nyug(i)reme(g)kór (Sz.) vagy **merevremmekór** vagy inkább **remmerekór** (Sz.), azaz a **Pápai Páriz-kór**, ma közkeletűbben angolkodón a **Parkinson-kór** kialakulásáért. Ekként kórszövettani nézetű neve **feketemag-heg(e)kór** vagy **feketemag-sorvadás**, találóbban meg **feketemag-fakulat** lehet, minthogy a feketemag – az agy metszetén – láthatóan (ki) fakul e kór folyamán.

A reszketeg-betegek gyakran számolnak be emésztőrendszeri gondjaikról, leggyakrabban **székrekedésről**, amely akár a **remmekór** első tünete előtt tíz évvel is megjelenhetett. Így kórfolyamati közelítésben a **reke(d)-remmekór** (Sz.) is igen találó neve lehet.

De ejtsünk pár szót e kór mai névadójáról is!

James Parkinson (1755–1824) londoni angol gyógyszerész és sebész, földtanász (geológus), őslénytanász (paleontológus) és politikai aktivista. Az 1817-es *Tanulmány a remegő bénulásról* (*An Essay on the Shaking Palsy*) című munkája tette őt utóbb híressé, amelyben másodikként írta le a „reszkető bénulás”-t, azaz latinossabb nézet(é)ben az „izgatag bénulás”-t („Paralysis agitans”), azt az állapotot, amelyet utóbb Jean-Martin Charcot (1825–1893) francia ideggyógyász nevezett át tévesen **Parkinson-kórnak** (folyvást állítván, hogy e kórt már a francia orvosok is fölismerték 1817 előtt). Te(he)tte ezt azért is, mert tájékozatlanságában nem tudta, hogy több mint egy évszázaddal korábban már Pápai Páriz Ferenc az akkori tisztas és ízes magyar nyelven, *Pax Corporis* könyvében leírta szabatosan a **reszketegesség** mind a négy ismervét, 1690-ben.

Mit olvashat minderről a mai magyar beteg ?

Egészen hitelesen indul a témában a legismertebb betegtájékoztató könyvecske, *Amit a Parkinson-kórról tudni érdemes* címmel: „Annak ellenére, hogy PÁPAI PARIZ FERENC már 1690-ben leírta a remegés, meglassultság, izommerevség... instabilitással járó kórképet...” Később mégis Parkinson nevének emlegeti végig a **reszketegességet**. Ennek a füzetnek a kézbevitelével fogant bennem a gondolat, hogy mit is kellene tudnia mindenkinek erről a már régen ismert betegségről – legelőször is azt, hogy a rendes régi neve: **reszketegesség!**

Charcot, a „neurózis(ok) Napóleonia” a reszketegességet 150 év(r)e Parkinsonról nevezte el.

Itt az idő a váltásra! Itt az idő végre a tudományos hitelességre! Ha mi nem tesszük, másoktól hogyan várhatjuk?

Palkovits professzor úr írta: „...több évtizedes tapasztalatom alapján írom, hogy nagyon nem mindegy, hogyan, mikor, milyen érdeklődési időszakban és főleg hol közöljük eredm-

nyeinket. Ma is sok írás, könyv jelenik meg ugyanabban a tárgykörben, de olvasottságuk, idézetségük rengeteg tényezőtől függ. Nagyon fontos tény a »névadásban«, hogy kik, hogyan és miért idéznek valakit.”

Csaknem három évtizedes alapelvem, hogy ahol lehet, csak magyarokat idézek. A világ a fajok és népek harca. A magyar nép tartását és gerincét a történelmi csapások és árulások megtörték. Mások ma ádázabban küzdenek, hazájukért harcolnak. Nemcsak a tudományos elismertségükért, de minden előnyükért és helyzetükért. Hiába ábrándozunk „tisza tudomány”-ról, attól az még nem létezik. A „tisza tudomány” legfinomabban szólva is jóhiszemű tévelygés, naiv illúzió, amelyet a propaganda minden korban és minden helyzetben fölülír. Elég régi bölcsesség: „Jaj annak a népnek, amelynek a történelmét az ellenségei írják!” (Seneca). Itt az idő, hogy a magunk történelmét végre mi magunk írjuk!

IRODALOM

1. Bálint Sándor *Szegedi szótár* Akadémiai Kiadó, Budapest 1957.
2. Berezki Dániel *The description of all four cardinal signs of Parkinson's disease in a Hungarian medical text published in 1690* ELSEVIER Parkinsonism and related disorders 2010;16:290–3. DOI: 10.1016/j.parkreldis.2009.11.006.
3. Dézsi Lajos *Pápai Páriz Ferencz (1649–1716)* Magyar Történelmi Életrajzok a Magyar Tudományos Akadémia és Magyar Történelmi Társulat megbízásából. Szerkeszti Szilágyi Sándor. Méhner Vilmos kiadása, Budapest 1899.
4. Goetz, C. G. *Charcot on Parkinson's disease* Mov Disord. 1986;1(1):27–32. DOI: 10.1002/mds.870010104.
5. Kovács Norbert *Amit a Parkinson-kórról tudni érdemes – Betegtájékoztató füzet* Spring Med Kiadó 2016.
6. Mumenthaler, Marco *Neurologia* Medicina Könyvkiadó, Budapest 1989.
7. Nyáry Szabó László *Szabonc szótár* (kézíratosán/gépiratosán).
8. Nyáry Szabó László *Szabó-szótár* (kézíratosán/gépiratosán).
9. Palkovits Miklós *Kérdések és gondolatok Nyáry Szabó Lászlónak a Magyar Orvosi Nyelv 2019. decemberi számában megjelent „Agyalapi ütérkör – De ugyan kinek a köre? Szerzői nevek béklyójában” című cikkével kapcsolatban* MONY 2020;118–20., valamint a hozzá kapcsolódó 2020-as levelezés.
10. Pápai Páriz Ferenc *Pax Corporis* Nyomtatta Némethi Mihály Kolosvárátt MDCXC.
11. *Parkinson's disease* <https://www.whonamedit.com/synd.cfm/396.html>.
12. <https://parkinson.lap.hu/>.
13. Schrag, Anette és mtsai *Prediagnostic presentations of Parkinson's disease in primary care: a case-control study* The Lancet Neurology 2015;14(1):57–64., DOI: 10.1016/S1474-4422(14)70287-X.
14. Wikipédia: *Feketeállomány, James Parkinson, Pápai Páriz Ferenc és Substantia nigra* című szócikkek.